

У писању студије примијењен је углавном метод традиционално историјски, прикладан прије свега у истраживању политичке прошлости. Храбак је више водио рачуна о историјској истини, неголи о томе да ли ће се коме свидјети или не изнијети непријатни подаци које није прећуткивао. Обрађен је утицај појединих држава које су подстицале Албанце на побуну против српских власти. На томе је 1913. године радила Бугарска и њена организација ВМРО, а по избијању рата између Аустро-Угарске и Србије 1914. године аустроугарски војни кругови настојали су да створе незадовољство међу албанским живљем на територији Србије и у Албанији како би од њих створили споредни фронт и олакшали нападе својој војсци на српски фронт на Дрини, Сави и Дунаву. Храбак пише да се национално неразвијени и нејединствени Арбанаси, усљед историјских околности, постали оружје у рукама заинтересованих држава. У десет глава књиге, Храбак из дана у дан прати сва збивања на

територији Србије насељене Арбанасима, као и на арбанашко-српској граници у Македонији и Косову. Обрађени су: локалне побуне Арбанаса и њихови упади из Албаније у граничне области Македоније и Косова; велики упади Албанаца у јесен 1913. године на ове територије; присуство и рад Бугарске и њених организација у арбанашком питању; рад Аустро-Угарске да организује арбанашки живаљ против Србије; напори Турске и дјелатност младотурана да организују против Србије арбанашки живаљ; стање на арбанашко-српској граници 1915. године. У студији је дато и доста података о црногорско-арбанашким односима у поменутом раздобљу.

Овом студијом попуњена је празнина у историји српског народа у бурном периоду 1912–1915. године и освјетљени многи проблеми, чија реперкусија има одраза и у данашњој стварности српско-арбанашких односа.

Новица Ракочевић

Милоња Бојовић: УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У ЦЕТИЊУ 1922–1945.

У монографском раду Милоња Бојовић обрадио је настанак и развој Учитељске школе на Цетињу, друштвено-политичку активност напредне омладине и СКОЈ-а у школи између два рата, као и учешће већине ових у НОР-у. Ау-

тор се с правом определијелио за избор ове теме: (1) Учитељска школа на Цетињу заслужује посебну пажњу као угледна педагошка установа у којој су васпитаване и стручно оспособљаване генерације учитеља који су по својој

спреми заузимали високо мјесто у редовима своје професије у предратној Југославији; (2) Активност напредне омладине и СКОЈ-а у овој школи имала је широк, снажан и дуг непрекинут континуитет и знатно утицала на огромну већину школске и радничке омладине на Цетињу и на младе осталих мјеста из којих су потицали напредни учитељи. То, уз остало, потврђује и масовно учешће учитеља и ђака ове школе у НОР-у; (3) Ову тему, врло значајну за историју образовања и напредног омладинског покрета у Црној Гори, још нико није цјеловито обрадио. Понеко објављено кратко сјећање или фрагмент не пружају праву слику школе и снаге покрета напредне омладине и (4) Сам аутор је био ученик Учитељске школе и учесник у многим значајним догађајима.

Бојовићев рад је писан на основу брижљиво проучене и оцијењене сачуване архивске грађе, сјећања и забиљежана многих ученика и учесника у напредном покрету у Учитељској школи и брижљиво прикупљене литературе. Уколико је био принуђен да се за поједине акције и догађаје ослони само на сјећања своја или других, аутор је то увијек чинио критички и одмјерено. Због тога Бојовићев рад одликује сигурност, озбиљност и објективност излагања.

Рад хронолошки прати све токове живота и рада Учитељске школе на Цетињу (њених ученика, предавача и осталих сарадника) – педагошко-васпитни, друштвени,

политички, социјални и културни – сваком од поменутих токова даје одређено мјесто и простор, јасно уочава њихову повезаност и узajамни утицај, тако да се сви токови сливају у јединствену цјелину и пружају пластичну слику школе и напредног покрета у периоду 1922–1945. год. Основна нит рада је настанак, развој и жива активност СКОЈ-а и прогресивне омладине, њихова чврста повезаност са готово свим ученицима школе, цетињском средином и крајевима из којих су млади револуционари потицали. Бојовић је добро уочио и истакао тијесну повезаност покрета са КПЈ на коју се досљедно ослањао и слиједио њене иницијативе и директиве.

Посебно указујемо на систематско и досљедно праћење револуционарног рада готово свих скојеваца и напредних ученика, који су кроз васпитне групе, разне видове политичке, друштвене и културне активности, отпора и штрајкова израсли у зреле револуционаре који су масовно ступили у устаничке редове 1941. године. У овом погледу илустративан је списак приложен на крају рада, из кога се јасно види кретање и учешће учитељица и учитеља ове школе у НОР-у и њихово послјератно залагање (до краја 1945) у изградњи земље.

Бојовићев рад је отргао од заборава недјељиви дио црногорског напредног покрета, који по свом замаху, ширини и континуитету далеко превазилази границе школе и града у коме се развијао

и заузима видно мјесто у прогресивном кретању омладинског и радничког покрета у Црној Гори у раздобљу 1922–1945. год.

Изложено јасно говори да је Бојовићев рад завриједио

објављивање и заслужио приступачност широким читалачким круговима и људима који се научно баве овом граном.

Вељко Шакотић

Богумил Храбак, СИЛЕ АНТАНТЕ И СЈЕДИЊЕНЕ АМЕРИЧКЕ ДРЖАВЕ ПРЕМА БУГАРСКОЈ 1915–1918.

Врање 1990, стр. 336.

Историографија о првом свјетском рату обogaћена је још једним солидним дјелом. Храбак је, на преко 300 густо штампаних страна, обрадио крупно питање односа сила Антанте (Француске, Енглеске, Русије и Италије), као и Сједињених Држава, према Бугарској у току првог свјетског рата. Ово је прва исцрпна монографија о овом и те како значајном питању у историографији о првом свјетском рату уопште. У југословенској историјској науци само су се два аутора бавила бугарском ратном проблематиком у првом свјетском рату, али са становишта учешћа Бугарске у табору Централних сила – Аустро-Угарске и Њемачке, па и ова чињеница указује на вриједност ове студије и њену неопходност.

У студији се готово стално помиње и Македонија, мада дјело није намијењено македонском питању, а то из разлога, како аутор истиче, јер је она „представљала најважнији камен спотицања у односима балканских држава“.

Дјело се темељи на богатству провјерених чињеница из необјављених и објављених извора, штампе, као и других историјских извора. Аутор о свом дјелу каже: „Ово је очигледно књига о историји првог светског рата иза кулиса, истина застора доста провидног. Она показује да су неки Балканци могли ратовати и источњачки, нутнајући се подбацавањем мировних шанси. Игра ватре са два гвожђа у врелом ратном пламену није успела, јер су сама гвожђа опрљила руке у којима су се налазила“.

На основу анализе грађе коју је користио, Храбак пише да су бугарски водећи кругови, посебно бугарски владар Фердинанд и предсједник владе Радославов, још знатно прије атентата у Сарајеву на Аустроугарског престолонаследника били ријешили да Бугарску уведу у рат на страну Аустро-Угарске и Њемачке, а што су и учинили у јесен 1915. године, када су оцијенили да ће оне добити рат. Иако је Бу-